

Gustav Johannsen som Parlamentariker.

Af H. P. Hanssen-Nørremølle.

Da Gustav Johannsen 1881 indtog sin Plads i den tyske Rigsdag, forefandt han en ny politisk Situation. Beskyttelsespolitikens Sejr havde sprængt det mægtige national-liberale Parti. Kulturkampen var indstillet. Centrum havde opgivet sin krasse Opposition for ad Kræmmerpolitikens vildsomt snoede Stier at tilbageerobre de Stillinger, Katholikerne havde tabt i Halvfjerdsene. Junkerne vejrede Morgenvind. Socialdemokraterne var lyste i Rigets Band. Deres bedste Mænd var fængslede eller udviste, deres Foreninger var sprængte, deres Presse-ødelagt. Ingen vidste endnu, om de vilde bestaa Ildproven. Men en ny kraftig Opposition var dannet. Det gamle Fremskridtsparti havde atter ved Sammenslutningen med Sesessionisterne, de ultraadte National-Liberale, sluttet sine ved Forfatningskonfliktens ynkelige Afslutning opløste Rækker og stod nu Hundrede Mand stærkt i Rigsdagen, rede til paa alle Omraader at rejse kraftig Modstand imod Bismarcks reaktionære Politik. Fremtiden tegnede sig paa dette Tidspunkt lys for

det frisisindede Parti, som det kaldte sig efter Sammenslutningen, thi Kejseren var gammel, og Kronprinsen havde aldrig lagt Skjul paa sine frisindede Meninger.

Krüg er havde som Rigsdagsmand søgt Støtte hos Centrum, simpelthen fordi Katholikerne, der den Gang under Windhorsts Ledelse stod i den skarpeste Opposition til Regeringen, var mest villige til at understøtte hans Bestræbelser, mens Socialdemokratiet endnu var i sin første Udvikling, Fremskridtspartiet magtesløst og dertil meget hildet i Slesvig-Holsteinismen. Nu havde Prangeriet imidlertid gjort Centrum upaalideligt. Naar det selv fik Sul paa Bordet, var det altid rede til at tage vidtdrevne Hensyn til Regeringens Politik. De to danske Rigsdagsmænd saa sig derfor nødsagede til at skifte Taktik og søge Støtte hos det nye kraftige Oppositionsparti. Gustav Johannsen, som kun vilde kunne hævde sit nyvundne Mandat i Forbund med de Frisindede, gik i denne Samling endog saa vidt, at han indtraadte som Hospitant i Rigsdagsfraktionen.

Det frisindede Parti spændte den Gang meget vidt, fra den tidligere national-liberale Fører L a s k e r til den radikale sydtyske Demokrat L e n z m a n n , fra B a m b e r g e r , som havde forsvaret Kulturkampen og endnu i 1878 brudt en Landse for Socialistloven, til den konsekvente og doktrinære Liberalismes Talsmand E u g e n R i c h t e r . Gustav Johannsen knyttede hurtigt Forbindelser til alle Sider. Ved det ofte fortalte Sammentræf med Lasker¹⁾ vandt han denne

¹⁾ Sønderjydske Aarbøger 1902 Side 116.

ansete og indflydelsesrige Politikers Velvilje og dermed Fodfæste i Partiets højre Fløj, det saakaldte Kronprinsparti. Og i de Kredse, der dannede Partiets venstre Fløj, indførtes han af den gamle Demokrat Guido Weiss, som den Gang var Udgiver af Tidsskriftet „Die Waage“. Guido Weiss nød som gammel, rank „Achtundvierziger“ megen Anseelse i radikale Venstrekredse. Gustav Johannsen havde stiftet hans Bekjendtskab, man kan vist uden Overdrivelse sige vundet hans Venskab, i Magdeborg, hvor de i 1879 samtidig havde afsonet flere Maaneders Fæstningsarrest for Majestætsfornærmelser. Nu fornyedes Forholdet, og anbefalet af Guido Weiss blev han uden videre Omsvøb modtaget som en god Kammerat af de gamle uforsonlige Fremskridtsmænd. Ad den Vej lykkedes det ham ogsaa at knytte betydningsfulde Forbindelser med Repræsentanter for den frisindede Presse fra „Berliner Tageblatt“ til „Frankfurter Zeitung“, hvis Redaktør var en Svingerson af Guido Weiss.

Det var betydelige Mænd, Gustav Johannsen traadte i Forbindelse med. Mange af dem er forlængst døde, men der er dog en Del tilbage endnu. Af de afdøde mere fremragende Førere var især Lasker og Bamberger ham meget velsindede. I Rickerts Hus kom han hyppig. Professor Hänel drev det til at anbefale hans Gjenvalg i Flensborg. Dr. Barth, den betydeligste af de yngre til denne Kreds henhørende Politikere, viste ham stor Velvilje til det sidste. Af de Radikale satte den rige breslauske Bankier Friedländer, Lasalles Fætter og Broder til Grund-

læggeren af „Neue Freie Presse“ i Wien, især megen Pris paa hans daglige Omgang. Efter Friedländers Onske boede de en Tidlang paa samme Hotel, hver efter sine Formuesomstændigheder, Gustav Johannsen højt oppe paa fjerde Sal, Friedländer i et Par Saloner med tilstødende Kabinetter paa første Sal, men Aftenen tilbragte de i Reglen sammen. I disse Aar stiftede Gustav Johannsen mange Bekjendtskaber i det berlinske Finansaristokrati, og ikke faa Huse i Byens fornemste Gader aabnede sig for ham. I Tinget fik den gamle, elskværdige Dr. Langerhans, Formanden for Byraadet i Berlin, sig ofte en lille lun Passiar med sin mangeaarige Kollega. Den ordknappe og altid travlt sysselsatte Eugen Richter talte vistnok tiere med ham end med nogen Partifælle, viste ham stor Deltagelse under hans Sygdom og omtalte ham meget venligt og anerkjendende efter hans Dod. Venskabeligere var dog Gustav Johannsens Forhold til de to store Advokater og Parlamentarikere Munckel, der allerede som ung Sagfører havde ført Forsvaret i den store Arnimproces, som Bismarck paaførte Gesandten i Paris, og Lenzmann, der bl. a. for et Par Aar siden gennemførte Processen om Arvefølgen i Fyrstendømmet Lippe imod Kejserens Svoger. I Munckels Hus var Gustav Johannsen en kjær Husven, som Fruen plejede at fore til Bords ved festlige Lejligheder. En mere underholdende Bordfælle fandtes heller ikke blandt Parlamentarikerne. Maanedsvi kunde en større Festlighed i dette Hus blive opsat for at muliggjøre ham Deltagelsen. Lenzmann var Johannsens Dus-

broder og daglige Omgangsven i Berlin. Dette gjaldt dog i endnu højere Grad Rigsdagens tidligere Vicepræsident, Schmidt-Elberfeld, og fremfor alle tidligere Overlandretsraad i Breslau, Gehejmejustitsraad Schmieder, en Mand, i hvem der ikke er funden Svig. Han følte sig vist nok nøjere knyttet til Johannsen end til nogen anden Kollega i Landdag eller Rigsdag. Naar Schmidt eller Schmieder traadte ind i Landdagen, gik deres Blik, som jeg mangfoldige Gange har iagttaget, næsten altid først til Johannsens Plads. Og var han der, indtog de sjælden eller aldrig deres eget Sæde, før de havde hilst paa ham. Var der Mulighed for det, udspandt der sig da gjerne en lille af mange Vittigheder krydret Samtale om Dagens Æmner.

Ved saadanne Lejligheder var Gustav Johannsen rigtig i sit Es. Med et rammende Citat af Heine, et fyndigt plattysk Ordsprog eller en lille gemytlig Historie forstod han som ingen anden at hænge Bjælden paa Katten eller kjendetegne Øjeblikkets politiske Situation. Og snart var der Liv og Lystighed, hvor han sad. Flere sluttede sig til Kredsen, Samtalen tog stærkere Fart, Munckels bidende Sarkasme, Langerhans's godmodige Satire, Schmieders ætsende Kritik, Dr. Barths lystige Indfald æggede Johannsen, saa han var nær ved at overgaa sig selv. Som han saa sad der bred og mægtig paa sin Plads med spillende Øjne og spillende Vid som Midtpunkt i en Kreds af Husets lyseste Hoveder, maatte han uvilkaarligt tildrage sig Opmærksomhed fra alle Sider.

Det hændte en Dag, at en Landdagsmand, som ofte sluttede sig til denne Kreds, ved en Middag hos en Slægtning i Berlin traf sammen med en Godsejer fra Nordslesvig, som tillige er Amtsforsander. Manden, som deltog i den tyske Agrarforenings Aarsmøde, havde Dagen for været i Landdagen, hvor han fra Tilhørertribunen havde iagttaget en Scene som den lige skildrede. Da han saa Landdagsmanden, som han kjendte fra før af, begyndte han straks at irettesætte ham. Jeg var i Landdagen i Gaar, sagde han, men jeg havde kun Ærgrelse af det, thi hvad saa jeg? Der sad vor værste Modstander i Nordmarken, den statsfarlige danske Agitator Gustav Johannsen, og bredte sig i Sædet, tyk og veltilpas, „som om han kommanderede det hele.“ Der kom Rickert, og der kom Virchow, der kom Träger, og der kom Munckel, og alle maatte de staa, mens han roligt blev siddende. „Das war ein wahrer Scandal, und Sie waren auch dabei!“ — Skade at den indignerede Amtsforsander ikke havde Lejlighed til næste Dag at iagttage Lystigheden omkring Gustav Johannsens Plads, da den saaledes irettesatte Landdagsmand fortalte sin lille Oplevelse med mesterlig Gengivelse af den brave Patriots dybt saarede Følelser.

I Firserne og først i Halvfemserne kom Gustav Johannsen i mange private Huse i Berlin, senere trak han sig noget tilbage fra Selskabslivet. Det var især hos fremragende Repræsentanter for det saakaldte „Thiergarten-Freisinn“, han i disse Aar var en altid velset Gjæst. Dog saa man ham ogsaa jævnlig ved det saakaldte „Kommunal-Freisinn“ Stamborde paa

Raadhuset. Ved Siden af deltog han naturligvis ofte i de frisindede Partiers politiske Fester, saaledes i Reglen altid i den aarlige Fraktions-Middag. Et lille karakteristisk Træk, som ofte har moret hans Venner, er knyttet til en saadan Sammenkomst. Den frisindede Fraktion havde indbudt en udvalgt Kreds af frisindede Borgere i Berlin til et lille Gilde. Parlamentarikerne skulde føre Gæsterne til Bords, og Gustav Johannsen var bleven anmodet om at tage gamle Professor M o m m s e n til Bordfælle. De var jo begge fra Hertugdømmerne. Da de havde indtaget deres Pladser, greb Johannsen Menukortet. Det var paa Fransk. Efter at have læst det, blev han pludselig meget eftertænsksom, strøg gentagne Gange Haanden over Panden ligesom for at fremdrage et halvglemmt Minde og sagde derpaa til sin lærde Sidemand: Sig mig en Gang, Hr. Professor, det maa De dog vide som Historiker, var det ikke Tyskland, der sejrede over Frankrig i 1870—71? Wie, Wie, Wie meinen Sie? skreg Mommsen i den højeste Forbavselse med sin fine, pibende Stemme. Ja undskyld, hvis jeg tager fejl, sagde Johannsen tørt, men det forekommer mig virkelig, at det var Frankrig, der bukkede under. Mommsen tav, men hans Mine sagde tydelig nok: Manden maa jo være gal. Da bukkede Johannsen forbindtligt for sin Bordfælle og sagde med et fint Smil: Ja, ser De, Hr. Professor, min Tvivl blev vakt, da jeg saa dette Menukort. Ach so, Ach so! lieber Freund, sagde den gamle Professor. Nu var han med. Johannsen havde straks vundet ham, og han tømte mere end ét Glas paa den danske Rigsdagsmands Velgaaende den Aften.

Det frisindede Parti havde i disse Aar ikke blot lært at værdsætte Gustav Johannsen som en beleven Selskabsmand, en behagelig Omgangsfælle, en vittig Kritiker, de havde ogsaa lært ham at kende som en Kollega, til hvem man kunde udtale sig frit og uforbeholdent om Personer og Forhold uden Fare for Nakkedrag, som en Politiker, der altid forstod at optræde med Klogskab og Takt, men som forbandt en vidtgaaende Fordragelighed med faste Standpunkter, fra hvilke han ikke lod sig rokke. Havde Forholdene udviklet sig saaledes, som der var Udsigt til, da Johannsen overtog sit første Mandat i 1881, vilde den Velvilje, Anseelse og Tillid — for ikke at bruge Ordet Indflydelse — som han hurtigt vandt indenfor Rigsdagens og Landdagens Venstre, sikkert ogsaa have øvet en betydelig Indvirkning paa den preussiske Regerings Politik i Nordslesvig. Nu kom det anderledes. Indeklemt mellem den bismarckske, senere i Kartelpartierne organiserede Reaktion og det vældigt frembrydende Socialdemokrati led de frisindede Partier allerede et føleligt Nederlag ved Valget i 1884, og da Kartelpartierne tre Aar senere ved Septennatsvalget opnaaede Flertallet i Rigsdagen, fik de et nyt Knæk. Indre Rivninger kom til. Kløften fra Tredserne viste sig paany, om end Hensynet til et nær forestaaende Tronskifte fremdeles holdt Partiet sammen. Var Stillingen end svækket, haabede man dog endnu paa dette Tidspunkt at vinde den politiske Magt i Forbund med det indflydelsesrige hohenzollernske Kongehus. Men da gamle Kejser Wilhelm omsider døde, over 90 Aar gammel, var Kronprinsen allerede

dødsmerket, og efter kun 99 Dages af flere afgjort frisindede Regeringshandlinger prægede Regimente afgik Kejser Friedrich III. 1888 ved Døden.

Der fortælles, at da Einar Tambeskjølvers Bue brast under Slaget ved Svold, horte Olaf Trygvesson Braget og spurgte: Hvad var det, der brast med saa stort Gny? Norges Rige af din Haand, svarede Einar. — Hvis nogen ved Kejser Friedrichs Død vilde have spurgt: Hvad brast her med saa stort Gny, vilde det mest træffende Svar have været: Liberalismens Haab om at vinde den politiske Magt i Tyskland.

Og dermed brast ogsaa Gustav Johannsens Haab om at kunne øve en videregaaende Indflydelse paa Forholdene i Nordslesvig ved Hjælp af de frisindede Partier.

Men Gustav Johannsen var en smidig Politiker. Hans Forhold til Venstre havde ikke hindret ham i at finde Velvilje andet Steds. Forholdet til Centrum var vel bleven kjøligere, men ikke brudt. Enkelte vigtige Spørgsmaal, saaledes de ikke tyske Folkestammers Ret til Undervisning paa Modersmaalet, behandlede og behandler Centrum fremdeles som Principspørgsmaal, og Gustav Johannsen forstod mesterligt at vinde al mulig Bistand ogsaa fra den Kant. Stod han end ikke i nøjere personligt Forhold til nogen Centrumsmand, viste det sig dog ikke mindst under hans lange Sygeleje og ved hans Død, at han havde mange Velyndere indenfor Partiet. — Forholdet til Socialdemokraterne kjendetegnes bl. a. ved, at Bebel, Liebknecht og Vollmar allerede var hans Gjæster

omkring ved 1890, da han samlede en udsøgt Kreds af Politikere, en Snes Stykker i alt, paa sit Hotel til et lille Gilde paa dansk Smørrebrød, dansk Snaps og dansk Punch. Ved den Lejlighed bedaarede den danske Rigsdagsmand iøvrigt alle sine Gjæster ved sine udmærkede Egenskaber som Vært. Mange Aar efter gik der endnu store Frasagn om denne Aften, og var Nordslesvigs Skjæbne da bleven afgjort, borger Deltagernes svulmende Følelser for, at den var bleven blid. — Særligt folte Johannsen sig naturligvis knyttet til Polakkerne og Elsass-Lothringerne. M o t t y, Dr. v. J a z d z e w s k i, C z a r l i n s k i og af Elsass-Lothringerne især P r e i s s var alle hans personlige Venner, men hos disse Partier søger Danskerne aldrig forgjæves Støtte, naar det drejer sig om at fremme nationale Formaal, thi Interesséfællesskabet har affødt et fast Forbund.

Af Junkerne kan de nordslesvigske Repræsentanter derimod ikke vente sig noget godt. Desuagtet havde Gustav Johannsen dog erhvervet sig baade Velvilje og Respekt ogsaa i disse Kredse. Endnu vil de fleste huske hans gamle Kollega, Overpræsident v. K ö l l e r s Ord til Henrik Cawling: „Jessen og Hanssen er Levebrødspolitikere, men Gustav Johannsen er en meget elskværdig Mand!“ Ogsaa et andet junkerligt Ord vil en og anden maaske mindes, naar det her fremdrages. Johannsen stod en Dag paa Talerstolen i Landdagen og angreb i skarpe, men parlamentarisk tilladelige Udtryk den daværende Kreds-skoleinspektør i Haderslev, Hr. Stegelmann. Foran ham sad to af Junkernes Førere, v. P u t t k a m e r -

Plauth og v. Riepenhausen - Crangen. Da hører Johannsen, at Hr. v. Puttkamer med et Nik op imod Talerstolen halvhøjt siger til Hr. v. Riepenhausen: „Er ist ja ein toller Kerl.“ Snarraadig og slagfærdig drejer Johannsen straks Spydet om og tilraaber de to Junkere: „Gewiss, meine Herren, der ist ein toller Kerl!“ — Junkernes Opfattelse af Gustav Johannsen er sikkert ikke daarligt gjengivet med disse Udbrud. De opfattede ham som den altid elskværdige Kollega, der i sin ydre Optræden var smilende, opmærksom, hensynsfuld, gentlemenlike, men havde tillige Respekt for ham som en farlig Karl, der ubarmhertigt kunde prisgive sine Modstandere til Husets Latter og som, hvad værre var, holdt visse „hemmelige Traade“ i sin Haand.

Hvor vidt forgrenede disse Traade efter Junkernes Mening var, oplyste en høj Embedsmand, tidligere Understatssekretær i Udenrigsministeriet, daværende Regeringspræsident v. Tiedemann, Rigsdagen om i 1899. „Hr. Johannsen er en gammel Bekjendt af mig,“ sagde Hr. v. Tiedemann da i Følge det stenografiske Referat, „vort Bekjendtskab skriver sig fra 1865, da jeg var Politimester i Flensborg. — — — Vi havde allerede den Gang Lejlighed til at tage en Dyst med hinanden. — — — Han holdt den Gang en vidt forgrenet Agitations Traade i sin Haand. Til den ene Side naaede denne Agitation til Kjøbenhavn, til den anden endog helt ind i den augustenburgske Lejr. Hr. Johannsen forstaar vistnok, hvad jeg mener. Saa længe de danske Love imidlertid gjaldt i Slesvig, og Politiet var saa almægtigt, som det aldrig har været

i Preussen, var Hr. Johannsen yderst forsigtig. Forsigtighed er som bekjendt Visdommens Moder. Men da den preussiske Lovgivning indførtes 1867, da der oprettedes Domstole og indsattes Statsadvokater, da den preussiske Presselov kom til, skiftede Hr. Johannsens Optræden Karakter. Men alligevel var det yderst vanskeligt at faa fat paa ham. (Munterhed). Jeg vedgaar aabent, at det vilde have været mig en stor Fornøjelse. (Tilraab: Ja, det tror vi, gamle Politimand! Stormende Munterhed.) Men den Snedighed og Behændighed, Hr. Johannsen gjentagne Gange har lagt for Dagen ogsaa her i Parlamentet, idet han fremsætter Paastande, som aldrig rammer netop det Punkt, det for ham kommer an paa, men forsigtigt omgaar det og kun lader ane, hvad han egentlig mener, mens han dog strejfer Straffeloven paa et Haar nær — denne Behændighed viste han sig ogsaa den Gang i høj Grad i Besiddelse af.“

Denne Karakteristik er ligeledes meget betegnende for Junkernes Omdømme. Som Ordfører for de konservative Partier kunde Hr. v. Tiedemann omtale Gustav Johannsens „Snedighed og Behændighed“ som en given Ting. Rigsdagsmændene kjendte jo hans halvt kvædede Viser. De havde alle haft Lejlighed til at beundre hans store Evner til at fremsætte vovede Paastande i en uangribelig Form. Og naar Flensborgs gamle Politimester halvvejs beundrende beklagede sig over, at den unge Agitator ikke lod sig indfange i hans med saa megen Kunst udsatte Garn, men kun drev det til lige at „strejfe Straffeloven“ svarer det fuldstændigt til den Aerkjendelse, Rigs-

dagens Præsident, Grev Ballestrem, ydede ham samme Dag for hans Evne til lige at strejfe Forretningsordenen. Gustav Johannsen havde stemplet alle dem som Løgnere, der paastod, at den nordslesvigske Befolknings Repræsentanter gav sig af med Landsforræderi paa deres Møder. Senere hen fremhævede han, at der var rejst lignende Beskyldninger fra Regeringsbordet i Landdagen. Præsidenten kaldte ham nu til Orden, idet han sagde: „Taleren maa ikke kalde Medlemmer af en Forbundsregering Løgnere.“ Johannsen forsvarede sig og forsøgte at forklare, hvad han havde sagt. Den stenografiske Beretning noterer derpaa: (Præsidentens Klokke). Præsidenten: „Hele Huset har vistnok ligesom jeg haft Indtryk af, at Rigsdagsmanden med stor Behændighed har prøvet paa at bebrejde Medlemmer af den kongelig preussiske Regering, at de farer med Løgn. (Livlig Tilslutning. Raab fra Venstre: Nej! Nej!) Jeg tror endog, at Rigsdagsmanden selv i sit stille Sind er overbevist om det. (Meget godt. Munterhed.) Jeg hævder altsaa fuldt ud, at jeg har kaldt ham til Orden.“ — Grev Ballestrems Bedømmelse falder, som man ser, i denne Henseende sammen med Hr. v. Tiedemanns, og begge kan tage hele Huset til Vidne paa, at Gustav Johannsen er en meget behændig Politiker.

I det national-liberale Parti havde Gustav Johannsen én uforsonlig Modstander: Landdagsmand, Amtsretsraad Jürgensen fra Husum. C. J. Jürgensen er født i Stubbæk ved Aabenraa og er af gammel nordslesvigsk Bondeæt. Baade hans Fader og Farbroder

var ivrige Slesvig-Holstenere. Efter Treaarskrigen blev han som halvvoxen Dreng sendt til Holsten for at undgaa de danske Skoler. Han blev Student fra Kiel, studerede Jura ved flere tyske Universiteter og udnævntes efter i 1863 at have taget Embedseksamen i Kiel til Advokat i Altona. Efter Krigen vendte han tilbage til Nordslesvig, hvor han var Aktuar i Toftlund fra 1864—67 og Amdsdommer i Rødding fra 1867—80. Som Embedsmand i Nordslesvig har han efterladt sig et godt Minde. Selv bondefødt benyttede han sig ligesom Generalsuperintendent Godt og andre bondefødte slesvigske Embedsmænd med Forkjærlighed af det danske Folkesprog, ogsaa hvor han optraadte i Embeds Medfør, naar Forhandlingerne kunde fremmes derved. Han var kyndig og indsigtfuld i alt, hvad der vedrørte gamle Rets- og Skatteforhold, interesserede sig for Befolkningens økonomiske Anliggender, var jævn og ligefrem i sin Optræden og i Besiddelse af megen sund Sans. Saaledes skildres han af dem, der har kjendt ham som Embedsmand i Nordslesvig. Fremragende Bønder paa Vestereggen, som afdøde Landdagsmand A. D. H ü r l ü c k i Rurup og Gaardejer, Kredsldagsmand P. T i m m e r m a n n i Skjærbæk, plejede endnu mange Aar senere, da han sad som Amdsdommer i Husum og allerede var optraadt som Politiker, at raadføre sig med ham om vanskelige Rets- og Skattespørgsmaal. Afdøde Friemenighedspræst C. A p p e l i Rødding var blandt Indbyderne til et Festmaaltid, som Folk paa Røddingeggen foranstaltede til Ære for ham, da han rejste til Husum. Det var ret ejendommeligt, men tillige beklage-

ligt, at Gustav Johannsen skulde finde sin bitreste Modstander i denne Mand.

Fjendskabet skyldtes oprindeligt en Misforstaaelse. Gustav Johannsen holdt et politisk Foredrag i Øsby og sagde ved denne Lejlighed, at det store tyske Folk ikke maatte bedømmes efter de daarlige Elementer, der kom til Nordslesvig, da de kun var at ligne ved det Snavs, Havet kastede op paa Stranden. I „Dannevirke“s Referat af Foredraget blev „Bosserne“, som Gustav Johannsen havde tænkt paa, imidlertid til „Hjemmetyskerne“, og som Søn af en gammel „hjemmetysk“ Slægt følte Jürgensen sig dybt saaret, da han læste det misvisende Referat. I denne Stemning rettede han et heftigt Angreb paa Johannsen i Landdagen og bestred bl. a. hans Ret til at tale om sit „danske Modersmaal“ under Henvisning til, at der var bleven talt Tysk i hans Hjem. Og nu gik det videre med nærgaaende personlige Angreb fra begge Sider. Da Jürgensen hævdede, at han som født Nordslesviger havde større Ret til at tale paa Nordslesvigs Vegne end Johannsen, der var født i Sydslesvig, svarede Gustav Johannsen, slagfærdig som altid:

„Hr. Jürgensen ist zwar in Nordschleswig geboren,
aber für Nordschleswig verloren.
Ich bin nicht in Nordschleswig geboren,
aber für Nordschleswig erkoren.“

Men da Johannsen søgte at komme Jürgensen til Livs med bidende Citater af „Kölnische Zeitung“ fra dens anti-sleswig-holstenske Periode, søgte Jürgensen ikke uden Held at ramme Johannsen endnu føleligere ved under Haanden at vinde Flertallet for Overgang

til simpel Dagsorden og dermed gjentagne Gange afskjære enhver Debat, naar hans Forslag kom til Forhandling.

Hele dette Forhold var som sagt beklageligt, ikke blot fordi det havde sin Oprindelse i en Misforstaaelse, men særligt, fordi det efterhaanden trængte Jürgensen, der utvivlsomt paa sin Vis mener det ærligt og godt med den nordslesvigske Befolkning, over i en saa kras Opposition imod de nordslesvigske Repræsentanter, at ethvert Samarbejde ogsaa paa Omraader, som ikke direkte vedrorte de nationale Forhold, blev umuliggjort.

Indtil Slutningen af Firserne havde Gustav Johannsen ikke søgt at knytte Forbindelser med Regeringen. Bismarcks nordslesvigske Politik havde været troløs. Højmodighed imod de Overvundne var en Dyd, han ikke kjendte. Belært af Krügers slette Erfaringer arbejdede Johannsen derfor i Firserne med Fremtiden for Øje, vis paa, at Modsætningen mellem Rigskansleren og Kronprinsen vilde gjøre et Tronskifte til et Systemskifte i Tysklands indre Politik. Kun med en enkelt Minister fra disse Aar, Statssekretær v. Bötticher, stod han paa en god Fod. Bötticher var velkjendt med Forholdene i Nordslesvig. Han havde ikke blot været Regeringspræsident og senere Scheel-Plessens Efterfølger som Overpræsident i Slesvig, men desuden for 1878—81 Johannsens Forgænger som Rigsdagsmand for anden Valgkreds, Flensborg og Aabenraa Amter. Altid ridderlig i sin Optræden og altid saglig under Ordskiftet forstod denne Minister den i det moderne Preussen snart sjældne Kunst, som

Hertug Ernst Günther i Foraaret 1902 under en politisk Debat i Herrehuset varmt anbefalede Haandhæverne af „den faste Haands Politik“ i Polen: at behandle sine politiske Modstandere som Gentlemen. Da Bötticher i 1882 havde et Sammenstød med Johannsen i Rigsdagen, blev det derfor udkæmpet under meget høflige Former. I Firserne var Statssekretær v. Bötticher Bismarcks højre Haand. Senere fik han i fuldt Maal hans Uvilje og Had at føle, fordi han ved at blive paa sin Post efter Jernkanslerens Fald og stille sin rige Erfaring til Caprivis Raadighed i høj Grad lettede den nye Rigskansler Løsningen af den vanskelige Opgave, Kejseren havde paatvunget ham. Böttichers fremragende Stilling i Forbindelse med hans gode Forhold til alle Partier fremkaldte et alsidigt Ønske om, at han vilde lade sig fotografere sammen med en af ham selv valgt Kreds af Rigsdagsmænd, før den nye Rigsdagsbygning toges i Brug. Ministeren efterkom Ønsket og lod sig fotografere sammen med syv Rigsdagsmænd, blandt dem Gustav Johannsen, som stod ved hans Side. Billedet var senere meget søgt i parlamentariske Kredse.

Af en helt anden Art var Johannsens Forhold til andre Ministre. Hvor han under sin parlamentariske Virksomhed mødte Vrangvilje og Hensynsløshed, plejede han ikke blot at betale med lige Mønt, men han gav gjerne lidt i Tilgift. Kultusminister v. Gossler, den nuværende Overpræsident i Vestpreussen, bar Ansvar for Anvisningen af 18. Decbr. 1888, som afskaffede al Undervisning i Dansk i de nordslesvigske Folkeskoler. Lassen og Johannsen

paaviste nu i Landdagen, hvor urimelig og pædagogisk set uforsvarlig denne Anordning var, og forlangte, støttet paa en Petition med over 10,000 nordslesvigske Skoleinteressenters Underskrifter, Anvisningen ophævet eller i hvert Fald ændret saaledes, at Modersmaalet atter blev optaget som Undervisningsgjenstand i Folkeskolen. Kultusministeren svarede meget hovent, at Undervisningsmyndighederne ikke havde ladet sig lede af pædagogiske, men derimod af politiske Hensyn, da Anvisningen blev udstedt. Hensigten var nemlig at tilstoppe den danske Agitations Kilde: Kjendskabet til det „skriftdanske Sprog“, Avisernes Sprog; derimod vilde Ministeren allernaadigst tillade, at Børnene lærte det „bibeldanske Sprog“, „et helt andet Sprog, som bruges ved Gudstjenesten i Kirkerne.“ Overfor en Minister, der i den Grad følte sig ansvarløs, at han end ikke søgte at skjule sin egen topmaalte Uvidenhed om de Forhold, der havde givet ham Anledning til at foretage en i Familielivet saa dybt og farligt indgribende Regeringshandling, bortkastede Johannsen ethvert Hensyn, idet han søgte at ramme ham saa føleligt som muligt med sit af alle Modstandere frygtede Vaaben: Latterens sviende Svøbe.

Der var i den Tid efter Kultusministerens Anordning bleven rejst sort-hvide Flagstænger ved Skolerne i Nordslesvig under Festligheder, som danske Forældres skolepligtige Børn maatte deltage i. Johannsen gav en Skildring af disse Forhold, kaldte Flagstængerne G o s s l e r-„Stænger“ efter Kulusministeren og drog derpaa en meget vittig Sammenligning mellem dem og den berygtede Stang med Gesslers Hat, som de

frie svejtsiske Bønder maatte bukke sig for. Sammenstillingen gjorde megen Lykke paa Grund af Navneligheden, og Latteren vendte sig imod Ministeren. Nu blev Johannsen dristigere, og under stormende Munterhed fra alle Sider lod han sit Angreb udmunde i det godt tilpassede Citat: Vent kun „Balde, balde findest auch Du Dein Friedrichsruh!“ Spaadommen gik i Opfyldelse. Kort efter afgik Gossler til Bismarcks Brigade.

Om end anderledes, end Oppositionen og med den Gustav Johannsen havde ventet, var der paa dette Tidspunkt indtraadt et Systemskifte i Tysklands Politik. Kejser Friedrich III.s Regering havde været kortvarig, men den kjendetegnedes dog af flere frisindede Regeringshandling. I Rigsdagen havde Eugen Richter rettet et af sine voldsomme Angreb imod Indenrigsminister v. P u t t k a m e r , en Politiminister i Metternichsk Stil, som især havde forgiftet det offentlige Liv ved at tage Forbrydere i sin Tjeneste som Lokkespioner, men som tillige bar Ansvar for den Undertrykkelsespolitik, der var begyndt i Grænse-landene midt i Firserne. Den dødssyge Kejser læste Talen, betegnede den som „et Ord i rette Tid“ og opfordrede næste Dag Ministeren til at forlade Stats-tjenesten. Nogle Uger senere fulgte et nyt Tronskifte. Hvad Wilhelm II. vilde, vidste ingen med Bestemthed. Bismarck oplyste imidlertid snart Tyskland om, at han fremfor alt vilde være „sin egen Kansler“, og han fik Ret, vistnok før han selv ventede det. Efter flere heftige Sammenstød tvang Kejseren allerede i Marts 1890 den mægtige, selvraadige Jernkansler til at vige Pladsen. General v. Caprivi udnævntes der-

paa til tysk Rigskansler og preussisk Ministerpræsident. Caprivi, som før havde været Marineminister, var ikke blot en dygtig Officer, men tillige en fordomsfri, nobelttænkende og vidtskuende Statsmand. Det lykkedes ham hurtigt at samle flere dygtige Mænd omkring sig. Som Rigskansler fandt han især god Stotte i Ministrene v. Bütticher og Marschall v. Bieberstein, den nuværende Gesandt i Konstantinopel. Af Bütticher har jeg allerede givet en kort Karakteristik. Marschall vil især erindres fra den store „Tauschproces“. Forfulgt af det hemmelige politiske Parti med Intriger, som Regeringskontorerne forgjæves havde søgt at udrede, erklærede han under megen Bevægelse i Rigsdagen, at han var nødt til at „flygte ud i Offentligheden“, et klassisk Ord, lige betegnende for Ministerens Tankegang og for de politiske Tilstande i Tyskland efter Bismarcks Fald. Af de preussiske Ministre var især Indenrigsminister Herfurth og Kultusminister Zedlitz Caprivis Aandsfrænder, mens den snedige Finansminister Miquel kun modstræbende fandt sig i den ny Kurs og hemmeligt undergravede Rigskanslerens Stilling. Med Undtagelse af Miquel var alle disse Ministre konservative, ikke blot af Navn eller som Skjærm for agrariske Særinteresser, men med konservative Mænds Ærbødighed for nedarvede Ejendommeligheder og gammeldags Respekt for Lov og Ret. Kultusminister v. Zedlitz havde været Overpræsident i Posen og var derfra nøje kjendt med Forholdene i de polske Landsdele, hvor han ved at iagttage Tvangspolitikens uheldige Virkninger under den Puttkamerske Æra var

bleven en overbevist Tillhænger af en mildere og humanere Behandling af de ikke-tyske Nationaliteter. Hans Anskuelse blev ikke uden Indflydelse paa Regeringens Politik, især da han i denne Henseende fandt fuld Forstaaelse baade hos Rigskansleren og Indenrigsministeren.

Idet Caprivi kjendte Stillingen i det tyske Rige ved Slutningen af det nittende Aarhundrede med det sikkert rammende Ord „Tyskland maa udføre Folk eller udføre Varer“, slog han under Bismarcks hadefulde Angreb ind paa en ny Told-, Handels- og Kolonialpolitik, som ved Afslutningen af langvarige Handelstraktater skaffede den tyske Industri og Handel et uanet stort Opsving i det følgende Tiaar. Men ogsaa paa andre Omraader brød han med den Bismarckske Politik. Socialistloven faldt, Welferfondet blev frigivet, Pastvangen i Elsass-Lothringen ophævet. Efter Mordet paa Carnot forlangte Bismarck gennem sine Talerør i Pressen en ny Undtagelseslov imod Socialdemokratiet, men i den officieuse Presse svarede Rigskansleren: „Caprivi har Koldblodighedens Mod, dette er noget andet end Lidenskabets Mod.“ Den koldblodige Fornuft indser, hvor unyttige alle Undtagelsesforholdsregler er. Disse Anskuelse bestemte ogsaa hans Politik i de polske Landsdele og i Nordslesvig. Dr. v. Stablewski, en af Polakkernes betydeligste Førere, blev udnævnt til Ærkebiskop i Posen, polske Arbejdere fra Rusland og Østerrig fik Lov til at tage Tjeneste i Posen og Vestpreussen, Udstykningen af Godser til Polakker fremmedes ved Hjælp af Statskredit (Rentengüter), unge fædrelandsk-

sindede Polakker ansattes atter i Statstjenesten, og der indførtes efter Kultusministerens Anordning frivillig polsk Sprogundervisning i Folkeskolerne i Posen.

Gustav Johannsen fulgte denne Udvikling med stor Opmærksomhed og forandrede snart — uden at bryde med sine gamle Forbindelser — sin Holdning overfor Regeringen. Under Forhandlingerne om den nye Forfatning for Hertugdømmerne havde han i 1888 faaet Lejlighed til at yde Indenrigsminister Herfurth flere værdifulde Tjenester. Dette blev Indledningen til et Forhold af ret vidtrækkende Betydning. Fra da af viste Ministeren Johannsen megen Tillid, talte jævnlig med ham om nordslesvigske Anliggender og opfyldte imødekommende hans Ønsker i flere Retninger. Ikke faa Personer i Nordslesvig skylder Gustav Johannsen Tak for, hvad han i al Stillehed har udrettet for dem i disse Aar. Men ud over dette øvede han Indflydelse paa den Taktik, Regeringen nu slog ind paa overfor Optanterne. Herfurths Forgænger, Indenrigsminister v. Puttkamer havde allerede i 1885 beklaget sig over Optanterne i Nordslesvig, fordi de dannede en Stat i Staten, men han var for meget Politimand til at kjøbe ordnede, en Kulturstat værdige Tilstande og dermed Grundlaget for en sundere Udvikling med den Indskrænkning af Politiets Magt, som Optanternes Optagelse i det preussiske Undersaatsforhold unægteligt vilde medføre. Han foretrak at kjøre med Stude og indskrænkede sig til fra 1883 af at give Optantsonnerne Valget mellem Naturalisation eller Udvisning, efterhaanden som de naaede Værnepligts-

alderen. Var dette end et lille Skridt fremad, indsaa Herfurth dog snart, at Regeringen maatte gaa videre, hvis den vilde gjenindføre normale Tilstande med Hensyn til den nordslesvigske Befolknings Undersaatsforhold. At aabne Optantdotrene en lignende Adgang til at blive preussiske Undersaatter i Tyveaarsalderen vilde ikke være tilstrækkeligt, thi de henved 5000 Optanter, med Hustruer og umyndige Børn over 20,000 Personer, der endnu ikke vilde berøres af disse Anordninger, var i Forhold til den øvrige Befolkning talrige nok til i endnu et Par Menneskealdre at staa som en Stat i Staten. Desuden var det uforsvarligt at lade en Femtedel af de i Nordslesvig fødte Børn staa udenfor ethvert statsborgerligt Forhold, til de var tyve Aar gamle. Af disse Grunde anordnede Indenrigsminister Herfurth med Statsregeringens Samtykke, at der skulde aabnes Optanterne Adgang til Naturalisation, og i de følgende Aar blev henved halvandet Tusinde Optanter, med Hustruer og Børn 6—7000 Personer, efter Ansøgning optagne i det preussiske Undersaatsforhold.

Regeringen gjorde sig naturligvis ikke falske Forventninger om disse Statsborgeres Stilling ved kommende Valg og tillod derfor ikke Optanternes Naturalisation i Kommuner, hvor Tyskerne lige havde vundet Flertallet eller havde Udsigt til at vinde det i en nær Fremtid. Men for Over-Tyskerne i Nordslesvig var dette ikke nok. Næppe havde de iagttaget den nye Politiks Virkninger, før en Deputation gik til Berlin for at advare Regeringen imod overilede Skridt. Minister Herfurth modtog imidlertid de selvbestaltede

Raadgiverne meget kjøligt og afviste deres Forestillinger med det korte, fyndige Svar: Statsinteressen kræver Optanternes Naturalisation. Med „Statsinteressen“ drives der megen Misbrug i det moderne Tyskland. Hvor ofte maa man ikke ved at iagttage Statsmændenes og Politikernes Knæfald for denne Afgud tænke paa de Ord, Goethe i „Götz von Berlichingen“ lægger Kejseren i Munden, da der er Tale om „Statens Vel“: „O, havde jeg altid haft Raadgiverne, der mere havde henledet min urolige Aand paa enkelte Menneskers Lykke.“ Men overfor de tyske Udsendinge fra Nordslesvig beraabte Herfurth sig med fuld Foje paa Statsinteressen, thi Optantspørgsmaalets Løsning vilde aabne Mulighed for en sundere Udvikling i Grænselandet, desuden sone noget af den store Uret, Preussen har øvet imod Nordslesvig, og samtidig fremme mange „enkelte Menneskers Lykke.“

Da de danske Landdagsmænd noget senere (14. Maj 1890) stillede Forslag om ogsaa at give de indtil Februar 1879 (Udstedelsen af Traktaten af 11. Oktbr. 1878) udvandrede Nordslesvigere Adgang til at blive preussiske Undersaatter, ytrede Minister Herfurth, at efter nordslesvigske Tyskeres Mening havde Regeringen vist sig altfor imødekommende overfor Optanterne. Hertil svarede Gustav Johannsen i Følge det stenografiske Referat: „Det tror jeg gjerne; fra den Side siger man: Der maa slet ingen danske Optanter optages i det preussiske Statsforbund! Jeg indrømmer, at det vilde komme til at se anderledes ud ved Valgene; de danske Stemmer vilde ganske bestemt vinde. Jeg tror helt sikkert, at ca. 90 Procent af de Optan-

ter, som vilde blive preussiske Undersaatte, ikke vilde sende en preussisk Embedsmand herved som deres Repræsentant, men blive ved at sende min Ven Lassen og mig af Sted. Man er aabenbart bange for, at det danske Stemmeantal skal foroges. Men denne Frygt siger intet, thi Tallene er i Forvejen saa store og saa talende, at vi gjerne, hvis det kunde hjælpe, vilde optage den Betingelse i vort Forslag: Ingen af de Optanter, der bliver preussiske Undersaatte, maa deltage i Rigsdags- og Landdagsvalg. Os vilde det intet gøre: vi har Stemmer nok“ . . .

Disse Udtalelser fortjener at fremdrages, fordi man fra tysk Side ynder at fremstille de naturaliserede Optanter som Løftebrydere, der ved at stemme dansk ved Valgene har skuffet de Forventninger, Regeringen har knyttet til deres Gjenoptagelse i det preussiske Undersaatsforhold. I Virkeligheden har Gustav Johannsen paa dette Tidspunkt — baade i private Samtaler med Minister Herfurth og offentligt i Landdagen — aabent og ærligt udtalt, at antageligt vilde mindst 90 Procent af Optanterne stemme dansk efter deres Gjenoptagelse i det preussiske Undersaatsforhold. Og denne Oprigtighed var, langtfra at skræmme Herfurth, som kun vilde væge sig imod at naturalisere „omvankende Agitatorer“, sikkert medvirkende, da han fattede Tillid til den danske Rigsdagsmand og imødekom hans Ønsker.

Overfor Regeringen i Slesvig vedkjendte Minister Herfurth sig aabent sin Forbindelse med Gustav Johannsen. Da han saaledes i Embeds Medfør kom til Slesvig, opfordrede han skriftligt Johannsen til at

møde ham i Regeringsbygningen, hvor han derpaa til visse Embedsmænds store Forbavselse havde en længere fortrolig Samtale med ham om forskellige nordslesvigske Spørgsmaal. Som et videre Udslag af Regeringens forandrede Taktik overfor Nordslesvigerne kan anføres, at Hans Lassen og Gustav Johannsen paa dette Tidspunkt — under den store Kejsermanøver — blev tilsagte til det kejserlige Taffel paa Lyksborg. Naar de ikke tog imod Indbydelsen, var det af Hensyn til Stemningen i Nordslesvig, men Johannsen betragtede det senere som et Fejlgreb, fordi deres Nærværelse maaske vilde have bidraget til at fæstne den Politik, Regeringen havde indledet.

Der foregik imidlertid snart Forskydninger indenfor Ministeriet, som bl. a. ogsaa medførte en ny Kurs i Regeringens polske og nordslesvigske Politik. Finansminister Miquel, Bismarckfrondens svorne Mand, undergravede som sagt langsomt, men sikkert Rigskansler Caprivis Stilling. Under Forhandlingerne om den nye Skolelov i 1892 mobiliserede han i al Stilhed det national-liberale Parti. De Konservative æggede han til Kamp for Junkernes agrariske Særinteresser ved at betegne dem som „de største Æsler, hvis de vilde stemme for den russiske Handelstraktat,“ og mod Indenrigsminister Herfurth rejste han en heftig Konflikt paa Skattereformspørgsmaalet. Sæden blomstrede hurtigt. Først faldt Kultusminister Zedlitz i Marts 1892 over Skoleloven. Dermed brast Haabet om en delvis Ophævelse af Anvisningen af 18. Decbr. 1888. Samtidig tog Caprivi sin Afsked som Ministerpræsident. I hans Sted overtog Grev Botho Eulen-

burg Forsædet i det preussiske Ministerium. Et Par Maaneder senere faldt Herfurth, og nu overtog Eulenburg, som allerede i 1878 havde været Indenrigsminister og som saadan gennemført Socialistloven, tillige Indenrigsministeriet. Dermed havde Tvangspolitikens Tilhængere atter faaet Overtaget i Regeringen, og med Caprivis Fald i Efteraaret 1894 sejrede de fuldstændigt. Opnaaede Finansminister Miquel end ikke sin Ærgjærrigheds Maal: Rigskanslerværdigheden, var det dog i Virkeligheden ham, der i Resten af Aarhundredet under den gamle, affældige Rigskansler, Fyrst Hohenlohe, som Vicepræsident i Statsregeringen ledede Preussens og Tysklands Politik. Paa alle Omraader indtraadte der nu hurtigt en stærk Reaktion imod „Caprivismen“, en Reaktion som i Nordslesvig har naaet sit Højdepunkt med „Køllerpolitiken“.

Da de tyske Valgmænd 1893 var samlede paa Graasten for at vælge en Landdagsmand, afsendte de efter forudgaaende Bestilling en indtrængende Opfordring til Regeringen i Slesvig om at standse Optanternes Naturalisation. Opfordringen blev hurtigt efterkommet. Og da Hr. v. Köller derpaa efter Eulenburgs Tilbagetræden blev preussisk Indenrigsminister, fratog han ved Cirkulæret af 3. Februar 1895 Provinsregeringerne Retten til at foretage Naturalisationer paa egen Haand. Alle Ansøgninger af den Art skulde i Fremtiden indsendes til Indenrigsministeren, fordi de indsendte Beretninger viste, at der i de senere Aar i mange Tilfælde ikke var iagttaget fornøden Omhu ved saadanne Andragenders Behandling. Dermed

standsedes Optanternes Gjenoptagelse i det preussiske Undersaatsforhold næsten fuldstændigt, men heldigvis var saa godt som alle de Optanter, der folte Trang til at deltage i det offentlige Liv, allerede paa dette Tidspunkt blevne preussiske Undersaatter.

Inden foje Tid sporedes Tilbageslaget ogsaa paa andre Omraader. Der rettedes et kraftigt Stod imod de danske Foreninger. Mange Landboforeninger, Foredragsforeninger og selskabelige Foreninger blev stemplede som „politiske Foreninger“ og lukkede eller paa anden Vis lammede i deres Virksomhed. Talrige Forsamlinger opløstes eller forstyrredes af Politiet, især ved at Kvindernes Deltagelse i Møderne blev forbudt, og den tyske Forening for Nordslesvig, som havde været ildeset af de højere Embedsmænd, fordi den skærpede Modsætningerne, kom nu til at staa som en hvid Hest i Myndighedernes Gunst. Men inden Undertrykkelsen kunde sættes rigtigt i System paa alle Omraader, aflededes Regeringens Opmærksomhed endnu en Gang fra Forholdene i Grænse-landene. I Berlin fulgte Ministerskifte paa Ministerskifte. Hr. v. Köller maatte allerede i December 1895 overlade Indenrigsministeriet til Hr. von der Recke, en ung Bureaukrat af den Puttkamerske Skole, og Aaret efter maatte Hr. v. Marchall „flygte ud i Offentligheden.“ Det viste sig nu under den ejendommelige Tauschproces, at det i Virkeligheden var det af usynlige Hænder ledede, fra Minister Puttkamers Dage med vidtrækkende Myndighed udrustede hemmelige politiske Politi, der i disse Aar havde raadet for, hvorlænge Ministrene skulde sidde paa.

Taburetterne. Ved at lancere en falsk Beretning om Statsraadmødet den 19. Oktober 1894 ind i „Kölnische Zeitung“ og tillægge Rigskansleren Forfatterskabet i en Beretning til Kejseren havde det styrtet baade Caprivi og Eulenburg. For lignende Rænker faldt Köller, mens Marschall kun undgik den ogsaa han tiltænkte Skjæbne ved sin Flugt. Efter at disse Forhold var blevne afslørede, fik Hr. v. Köller Oprejsning ved at blive udnævnt til Overpræsident i Hertugdømmerne, og dermed var Vejen banet for Tvangssystemets fuldstændige Sejr i Nordslesvig.

Fra Capravis Fald til Köllerpolitikens Gjennembrud indtog Gustav Johannsen nærmest en afventende Holdning. Han var en forsigtig Politiker. Ingen vidste, hvorledes Brydningerne i de høje Regerings- og Hofkredse vilde ende. Det var derfor bedst at holde sig alle Muligheder aabne. I disse Aar talte han sjælden, og da kun om forholdsvis ubetydelige Spørgsmaal, mens han omhyggeligt undgik ethvert skarpere Sammenstød med Regeringen. Blev han opfordret til at rejse et Ordskifte om dette eller hint større Spørgsmaal, svarede han i Reglen med et fra tysk-parlamentarisk Sprogbrug laant Ord: Man bør altid vogte sig for at komme under Hjulene.

Da Köllerpolitiken begyndte, laa Gustav Johannsen paa Sygelejet. „Ikke en daarlig Samvittighed“, som Hr. v. Köller havde antydnet overfor Henrik Cavling, „men en daarlig Fod“, sagde han senere i Rigsdagen, „har afholdt mig fra at træde i personlig Forbindelse med den nye Overpræsident.“ Dette var rigtigt. I Virkeligheden havde han planlagt et Besøg

hos Hr. v. Köller, med hvem han tidligere havde staaet paa en god Fod i Landdagen, lige før han blev syg. Om dette vilde kunne have forebygget eller blot mildnet den Storm, der snart brød løs, turde være tvivlsomt — Preussens seneste Politik i de polske Landsdele viser jo, at der er System i Galskaben — men umuligt er det dog ikke. Hr. v. Köller har nemlig altid forstaaet at hævde sin Selvstændighed og Uafhængighed baade opad og nedad. Aldrig hildet i Fordomme, aaben og ærlig i sine Udtalelser er han en Do ut des-Politiker, med hvem Forhandling er mulig, en praktisk Mand, som gaar sine egne Veje, selv hvor de krydser Bureaukratiets, naar han finder, at de fører hurtigere til Maalet. Næppe ankommen til Elsass-Lothringen har vi set ham forsvare Diktaturparagraffens Ophævelse og i det hele anbefale en mildere og humanere Politik under lignende Forhold, som dem, han mødte hos os. Men da „den faste Haands Politik“ først var sat i Værk i Nordslesvig med en Voldsomhed, der maatte fremkalde heftige Angreb fra alle Sider, men især i den liberale Presse, som havde et godt Øje til Hr. v. Köller fra hans Ministerdage og nu atter efter hans Gjenindtrædelse i Statstjenesten regnede med ham som „kommende Mand“, kunde den allernyeste Kurs i Preussens nordslesvigske Politik ikke længere fraviges, uden at et Personskifte var nødvendigt.

Det ligger udenfor denne Artikels Ramme at skildre Köllerpolitiken og dens Virkninger. Kun en enkelt Episode, Angrebet paa Köllerpolitiken i den tyske Rigsdag, bør fremdrages i denne Forbindelse, baade fordi den viser Gustav Johannsens betydelige Evner

som Politiker, og fordi den danner en værdig Afslutning paa hans mangeaarige parlamentariske Virksomhed.

Under Gustav Johannsens lange Sygeleje i 1898 var han bleven savnet i Berlin. Han hørte nu til Veteranerne i Tingene, til Bærerne af Traditionen, den lille Kreds, der Gang efter Gang var vendt tilbage fra Slagene, og som paa nært Hold havde oplevet de sidste 20 Aars politiske Historie. Mellem disse særlig ansete Parlamentarikere udvikler der sig i Aarenes Løb et ejendommeligt kollegialt Forhold. De lærer at skatte hinanden som Kammerater, at opfatte hinanden som et nødvendigt Tilbehør i Tinget. Falder én fra, melder der sig straks et Savn, selv naar det er en Modstander, thi Modstanderne er uundværlige under Debatten. — Gustav Johannsens anselige Skikkelse var nu borte, hans brillante Humør forkortede ikke længere mangan kjedsom Time, hans rammende Vittigheder krydrede ikke længere Frokosten i Snapstinget. Medlemmer af alle Fraktioner kom og spurgte til hans Befindende. Og da han saa omsider — en af de første Dage efter Nytaar 1899 — atter traadte ind i Landdagssalen, og endnu svag og lidende, med sin syge, stærkt forbundne Fod i en stor Filtsko og støttende sig paa to Stokke, møjsommeligt vandrede hen til sin Plads, var der derfor en egen hjertelig Klang i det Velkommen, der modte ham fra alle Sider. Landdagens tidligere Præsident v. Köller-Cantreck, Overpræsident v. Köllers ældre Broder, og dens nuværende Præsident v. Kröcher kom straks hen til hans Plads for at hilse paa ham. Snart sad han atter her paa gammel Vis som Midtpunkt i en lille udsøgt Kreds.

Men den vante Munterhed var borte. Deltagende spurgte alle om, hvordan han havde det. En enkelt udtalte lidt højstemt sin dybe Beklagelse over hans lemlæstede Fod. Da viste der sig et af de gamle, kjendte Blink i hans Øje, mens et skjælnsk Smil krusede hans Læber: „Aa, det har saamænd ingen Nød,“ sagde han, „nu kan Hr. v. Köller da ikke træde mig paa de Tæer.“ — Indfaldet gjorde Lykke og fløj snart ud over Salen. „Ganz der alte Johannsen,“ sagde en Kollega.

Endnu før han tog ned til Berlin, var det blevet aftalt med de frisindede Partier, at Dr. Barth som tysk Politiker skulde rejse Udvisningsspørgsmaalet i Landdagen, hvor de danske Landdagsmænd skulde holde sig saa meget som muligt tilbage, mens Gustav Johannsen senere som Danskhedens Talsmand skulde forebringe Sagen i Rigsdagen. Masseudvisningerne havde paa dette Tidspunkt sat meget ondt Blod i Tyskland. Handelskamrene havde udtalt sig imod dem i skarpe Resolutioner, fordi de forstyrrede det internationale Handelssamkvem, Pressen havde rettet heftige Angreb paa Regeringen, og i frisindede Kredse var der opsamlet megen Harme, fordi Hr. v. Köller uden videre rettede Bager for Smed, naar hans Politik bare kunde fremmes derved. Men i Landdagen var Stillingen desuagtet vanskelig. Takket være Klassevalgene raadete de regeringsvenlige Partier over et stort Flertal, og da det nu oven i Kjøbet lykkedes Finansminister v. Miquel at afskjære flere af Oppositionens Talere Ordet ved en meget snedig Udnyttelse af Forretningsordenen, klarede Regeringen med Lethed

alle Vankeligheder under det første Sammenstød. Den kloge Hr. v. Miquel havde dog alligevel gjort Regning uden Vært denne Gang. I Virkeligheden var hans Taktik nemlig forfejlet, thi ved denne Godtkjøbssejr ledte han i høj Grad Gjennemførelsen af den Slagplan, de danske Repræsentanter i Forvejen havde udkastet efter Samraad med fremragende Repræsentanter for de frisindede Partier, og forberedte dermed tillige det grundige Nederlag, som Regeringen senere led i Rigsdagen.

Da Sagen skulde rejses her, ydede Socialdemokraterne for første Gang en dansk Rigsdagsmand værdifuld Støtte. Skjønt et fremragende og i Forretningsordenen meget kyndigt Medlem af de frisindede Partier havde affattet Interpellationen, vilde de dog af taktiske Grunde ikke stille de 50 Stemmer til Raadighed, som var en Betingelse for, at Forespørgslen kunde blive forhandlet. Paa Centrums Vegne lovede Dr. Lieber, at Gustav Johannsen skulde faa al mulig Støtte af hans Parti under Debatten, men „videre kunde de desværre heller ikke gaa af taktiske Hensyn.“ Liebknecht tilsagde ham derimod ved den første Anmodning sit Partis fulde Støtte og stillede straks 50 Stemmer til hans Raadighed. Dermed var Slaget allerede halvvejs vundet, thi nu kunde Regeringen ikke holde Sagen nede, og under Ordskiftet var Johannsen sikker paa, at de betydeligste Rigsdagsmænd vilde staa ved hans Side.

Stemningen i Tinget gav sig tydeligt Udslag straks ved Debattens Begyndelse. Mat efter Sygdommen begyndte Johannsen at tale fra sin Plads, men Stemmen havde ikke længere sin vante Kraft og Fylde og kunde derfor ikke gjennemtrænge det store Rum. „Paa

Talerstolen, paa Talerstolen!" raabte Højre. Johannsen gik hen imod Talerstolen, men Gangen voldte ham synligt Besvær. Venstre var oprørt over denne Hensynsløshed imod den syge Mand. Flere Rigsdagsmænd udstødte harmfulde Protestraab. Der opstod Meningskamp. Da traadte Lenzmann resolut frem, tog ham under Armen, førte ham op paa Talerstolen og stillede sig ved hans Side, mens hans hvasse Blik syntes at sige: Hvem der ikke tager sømmeligt Hensyn til min Ven, skal faa med mig at bestille. Og nu udviklede den store Debat sig. Interpellationen var affattet saa omhyggeligt, at Regeringens samlede Politik i Nordslesvig kunde underkastes Kritik. Rigskansleren bestred Rigsdagens Kompetence og nægtede at deltage i Forhandlingerne. Alle Forbundsraadets Medlemmer forlod Salen. Men Taler efter Taler traadte frem og rettede de heftigste Angreb paa Köllerpolitiken. Regeringspartienes Forsvar var yderst mat, flere af deres Talere afgjort uheldige. En enkelt maatte under stormende Latter forlade Talerstolen, fordi Præsidenten forbød ham at oplæse Talen. Visse Udslag af „den faste Haands Politik“, saaledes de stygge udfordrende Forældrerets-sager, vovede ingen at tage i Forsvar. De faldt for stedse under denne Debat. Og da Ordskiftet blev afsluttet efter tre Dages Forløb, havde Gustav Johannsen løst den vanskelige Opgave at samle Rigsdagens brogede Flertal fra Centrum til Socialdemokraterne til enig Protest imod Preussens Tvangspolitik i Nordslesvig.

Dermed var hans parlamentariske Virksomhed endt. I de følgende Aar kom han sjældent til Berlin, og han deltog ikke mere i Forhandlingerne.